ויקהל

א. כבר דובר כמ"פ[1] שדרכו של רש"י בפירושו עה"ת לפרש כל דבר הקשה בפשש"מ, ובמקום שמתעוררת איזו קושיא בפשטות הבנתם של הכתובים ואין רש"י מפרשה ומיישבה, ה"ז גופא הוכחה שלרש"י אין זו קושיא כלל[2] ולכן אין צריך להעיר עלי' ולפרשה, הענין מובן ומתפרש מעצמו.

עפ"ז צלה"ב טעמו של רש"י במה שאינו מעיר ביישובם של קושיות פשוטות, לכאורה, המתעוררות בלימוד הפסוקים הראשונים דפרשתינו.

בתחלת הסדרה נאמר "ויקהל משה גו' ויאמר אליהם אלה הדברים אשר צוה ה' לעשות אותם ששת ימים תעשה מלאכה וביום השביעי גו'" — הציווי על שמירת שבת; ותיכף לאחרי זה נאמר ציווי מלאכת המשכן ומקדים עוה"פ[3] "ויאמר משה גו' זה הדבר אשר צוה ה' לאמר קחו מאת-כם תרומה גו'", היינו[4] ששניהם הם: א) אמירה, ב) אל כל עדת בנ"י.

וצלה"ב:

א) למה חילק הציווים לב' אמירות נפרדות ולא כללם באמירה אחת "ויק-הל משה גו' ויאמר אליהם אלה ה-דברים גו' ששת ימים גו' קחו מאתכם גו'"?

ובפרט: מבואר בפרש"י עה"פ[5] ששת ימים "הקדים להם אזהרת (אי-סור מלאכה ב)שבת לציווי מלאכת המשכן לומר שאינו דוחה את השבת" — והיינו שהציווי על שמירת שבת כאן אינו אלא הקדמה להעיקר) ציווי מלאכת המשכן, פרט בדיני מלאכת המשכן; ועפי"ז קשה יותר למה באו בב' אמירות נפרדות?

ב) מהו דיוק הלשון בהציווי על איסור מלאכה בשבת "(אלה הדברים גו' אשר צוה ה') לעשות אותם (ששת ימים גו')" — לכאורה תיבות "לעשות אותם" מיותרות הן, והו"ל לכתוב

---

1) ראה לקו"ש ח"י ע' 13 ואילך ובה-נסמן בהערה 1 שם.

2) כי כשאין תירוץ ע"ד הפשט כותב רש"י: "איני יודע" (תולדות כח, ה. ועוד בכו"כ מקומות — נסמנו בלקו"ש ח"ה ע' 1 בשוה"ג הא' להערה 2).

3) לה, ד ואילך.

4) משא"כ בפ' תשא שהא' — הוא דיבור למשה (לא, א) והב' — אמירה למשה ע"מ שידבר לבנ"י (שם, יב-יג).

5) פרשתנו לה, ב.

6) ובפרט שבפשטות הכתובים מסתבר לומר ש"אלה הדברים" קאי גם (ובעיקר*) על הציווי דמלאכת המשכן — ראה לקו"ש ח"ו ע' 222 ובהנסמן בהערה 7 שם. וראה גם כלי יקר עה"פ.

7) ואף לפי משנ"ת בלקו"ש שם דה-ציווי על המשכן שונה הוא מהציווי על השבת ולכן מודגש בו ונאמר "זה הדבר אשר צוה ה' לאמר" — שענין מיוחד יש בציווי זה דמלאכת המשכן שצוהו ה' למשה (רק) "לאמר — לי לאמר לכם" (פרש"י), היינו שציווהו רק שימסרהו ליש-ראל אבל הוא בעצמו אינו בכלל הציווי משא"כ באזהרת שבת שנכלל גם משה — עדיין קשה למה כתוב ב"פ "ויאמר", כב-פנים, דלכאו' הול"ל "וזה הדבר גו'".

*) ראה ראב"ע כאן.

„אשר צוה ה' ששת גו' " (או „אשר ציווה ה' לאמר ששת גו' " כברוב המקומות וכבציווי מלאכת המשכן הבא תיכף [8] לאח"ז)?

ג) הציווי על שמירת שבת כאן אינו על פעולה חיובית — ציווי דקום ועשה, כ"א ציווי למנוע א"ע מעשי' — שלילת עשי', וא"כ הרי (לא רק שתיבות אלו מיותרות הן אלא) דלשון עשי' אינו מתאים לזה — ובפרט כשנאמר בסמיכות לציווי מלאכת ה־משכן, שהוא ציווי (לפעולה) חיובי(ת) — „קחו מאתכם תרומה גו'",

וכלפי לייא — דשם לא כתוב ל' זה (לעשות) [9]?

ד) ע"פ פרש"י (שהובא לעיל) ש־עיקר הכוונה באזהרת שבת כאן (אינו להזהיר על כללות ענין שמירת שבת, כ"א) הוא להודיע פרט להזהיר דמלא־כת המשכן אינה דוחה איסור מלאכה בשבת, הר"ל לצוותם [10] על מלא־כת המשכן ואח"כ [11] יוסיף הפרט, יצווה על השבת „לומר שאינו דוחה את השבת"?

ה) יתירה מזו: ה"ז היפך הסדר ששמע משה ציווים אלו מפי הקב"ה: בתחלה הי' הציווי על מלאכת המש־כן [12], ובהמשך לזה האזהרה שאיסור מלאכה בשבת אינו נדחה מפני מלא־כת המשכן כמ"ש [13] „אך את שבתותי תשמרו גו'", וכפרש"י „אל יקל בעי־ניך לדחות את השבת מפני אותה מלאכה (— מלאכת המשכן)" ו„אעפ"י שתהיו רדופין וזריזין בזריזות המלא־כה, שבת אל תדחה מפני' ((כי) כל אכין ורקין מיעוטין [14] למעט שבת ממלאכת המשכן)".

ב. והביאור בזה: בשעת ציווי מלאכת המשכן כשחזר משה וציווה על אזהרת שבת „לומר שאינו דוחה את השבת" הנה עם היות שנאמר לו עתה

---

8) כלקו"ש שם נתבאר, דצ"ע מ"ש רש"י „לי לאמר לכם" (היינו שציווי זה אינו אלא לאמר לישראל — כנ"ל בהערה הקודמת) מתורץ דמה שלא נאמר הלשון „לאמר" בציווי שבת הוא בכדי שיהי' מודגש יותר הדיוק ד„לאמר" בכלאכת ה־משכן — אבל מ"מ קשה בכפנים (דתיבות „לעשות אותם" לכאו' מיותרות הן).

9) ואף שיש לפרש „לעשות" — לקיים — מ"מ הרי מובן בפשטות שאינו מתאים כ"כ, ובפרט בנדו"ד בכפנים.

10) וכבפ' תשא שם.

11) בראי"ם, דבק טוב, יעוד, כתבו דזהו טעמו של רש"י במ"ש „הקדים להם אזהרת שבת לציווי מלאכת המשכן לומר שאינו דוחה את השבת" — דלא תימא דטעם הסמיכות הוא לומר (להיפך) שמלאכת ה־משכן דוחה שבת — „כיון דכתוב בתחלה פ' שבת ואח"כ פ' מלאכת המשכן ודאי אותו שכתוב בתחלה הוא עיקר והשני נדחית מפניו".

אבל קשה לפרש כן (וראה גו"א כאן, ובדבק טוב: ויש לפקפק הרבה בזה), שהרי מכיון שכבר מפורש בפ' תשא „אך את שבתותי גו' " ופרש"י „למעט שבת ממלאכת המשכן" (כדלקמן בפנים), הרי מוכרח לומר שהסמיכות באה לומר ש־מלאכת המשכן אינה דוחה שבת.

ומ"ש רש"י „הקדים כו'" — ראה רא"ם בשם י"מ „הקדים לאו דוקא אלא קושטא דמילתא נקט". וראה לקמן הערה 29.

12) וכלשון הכתוב עצמו (בפ' תשא) „אך גו' ", וכבפנים (וראה גם פרש"י שם: אע"פ שהפקדתיך כו').

13) תשא לא, יג.

14) ברמב"ן שם הקשה על פרש"י. וראה מפרשי רש"י בתירוץ קושייתו.

ציווי מיוחד ע"ז (בפ' תשא), מ"מ כשמסר אזהרה לבנ"י אמר להם ה' ציווי הראשון והעקרי בזה — אזהרת שבת שבעשה"ד [15]. ודייק והדגיש ש־הוא ציווי שנאמר להם בעשה"ד בכדי לנמק למה לא נדחה איסור מלאכת שבת מפני מלאכת המשכן.

הציוויים שנאמרו בעשרת הדברות חשיבות מיוחדת להם: א) בעשה"ד כתוב [16] "וידבר אלקים את כל הדברים האלה" ופרש"י: שאמר הקב"ה עשרת הדברות בדבור א' — ולפ"ז נמצא שכל עשרת הדברות (ולא רק ב' דברות ראשונות) שמעו בנ"י מפי הקב"ה [17], ב) גם כאשר "חזר ופי' . . כל דבור ודבור בפ"ע" [18], הנה עם היות שאז "לא שמעו מפי הגבורה אלא אנכי ולא יהי' לך" ושאר ה־דברות הי' "משה מדבר ומשמיע . . לישראל" [19] מ"מ יש גם בחזרה זו (של משה) מעלה וחשיבות מיוחדת לגבי שאר ציוויי התורה ששמעו מפי משה (כולל הציוויים דפ' תשא), כי ה"ז פי' הדיבור ששמעו מפי הקב"ה (בדבור א' [20]). ג) העשה"ד נאמרו בקול גדול וראו את הקולות [21]. ד) על כל דיבור ענו הן כו' [22]. ה) העשה"ד נאמרו במעמד כל ישראל יחד, ומזה — שענין מיוחד בציוויים אלו ולכן נאמרו לכל ישראל, אנשים ונשים [23] וכו' (כולל משה אהרן והזקנים) ביחד [24].

[ועוד ענין בזה: בהציווי על שמי־רת שבת שבעשה"ד נכלל (ונכפל) גם הציווי ד"מרה" וכמש"נ (בעשה"ד בפ' ואתחנן [25]) "כאשר צוך ה"א" ופרש"י: כאשר צוך קודם מ"ת במרה].

ולכן חזר משה על הציווי שבעש־ה"ד מכיון ד(נוסף על עצם החשיבות שבציווי זה) בזה אמר להם הביאור

---

15) יתרו כ, ח ואילך.

16) שם, א.

17) וראה צידה לדרך (על פרש"י שם) ולרש"י, אף שנאמרו כולם בדבור א', מ"מ שמעו ישראל והבינו את הדברות.

18) פרש"י יתרו שם.

19) פרש"י שם יט, יט. וראה חזקוני (שם כ, א): פרש"י מלמד שאמר הקב"ה את כל הדברות . . כלומר בתחלה אמרן הקב"ה בבת אחת . . מלמד שחזר המפרש ופי' כל דבור ודבור . . אנכי ולא יהי' לך חזר ופי' הקב"ה ולא הי' להם יכולת לסבול . . ובא משה וחזר ופי' משם ואילך כל דבור ודבור . . ומה שפרש"י מלמד שחזר ופירש קאי אהקב"ה וקאי אמשה פי' כל א' וא' חזר ופי' חלקו מהדברות.

20) ובפרט לפי הפי' (רבינו ברוך הובא ברבעה"ת. רא"ם, משכיל לדוד, צידה ל־דרך (— בדעת רש"י). ועוד) שבחזרה על הדברות חזר גם הקב"ה בעצמו ופירש (בשבילם) כל דבור ודבור (אלא שישראל לא שמעו (בעת חזרה זו) את כל העשה"ד (לבד אנכי ולא יהי' לך) מפיו של הקב"ה, כ"א מפיו של משה).

ולהעיר שבצידה לדרך לפרש"י (שם יט, יט) כ' שגם מה שדיבר משה הי' זה עם קולו של הקב"ה.

השיטות באופן אמירת ושמיעת עשה"ד — ראה תו"ש ליתרו (כ, א) ס"ח ובמילואים שם (נזכר לעיל בע' 94 הערה 35).

21) ואתחנן ה, יט. יתרו כ, טו.

22) רש"י יתרו שם, א. מכילתא ע"פ.

23) ובפדר"א פמ"א דגם לנשמות של כל הדורות.

24) ולא כמו שאר המצוות שנאמרו למשה והוא מסרם קודם לאהרן ואח"כ לזקנים ורק אח"כ לכל ישראל (רש"י תשא לד, לב — מעירובין נד, ב).

25) ה, יב.

(בפשש"מ [26]) למה אין מלאכת המשכן דוחה שבת:

אף שמלאכת המשכן הו"ע עקרי כמו שאמר הקב"ה "ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם" [27] שע"י המשכן תשרה ה' שכינה בישראל, מ"מ מובן שא"א ש־ציווי זה שנצטוו עכשיו מפי משה, ידחה מצות שבת שהיא אחת מעשרת הדברות ששמעו כאו"א מישראל מפי הקב"ה עצמו.

ג. ודבר זה (שהאזהרה על איסור מלאכה בשבת הוא ציווי ששמעו בעצ־מם מפי הקב"ה בעשה"ד), מבואר בדיוק הלשון "(אשר צוה ה') לע־שות" [28]: בעשה"ד נצטוו (לא רק על איסור (ושלילת) מלאכה בשבת, כ"א גם) "זכור את יום השבת לקדשו", והיינו ציווי חיובי, וכפרש"י "תנו לב לזכור תמיד את יום השבת כו'", ובנוגע לציווי זה מתאים שפיר הלשון "לעשות" — עשי' בפועל.

ולכן נחלקו הציווים על אזהרת שבת ועל מלאכת המשכן בב' אמירות נפ־רדות (— ב"פ ויאמר גו'), מאחר שב' ציוויים אלו הם מב' סוגים נפרדים לגמרי: הציוויים על אזהרת שבת הוא חזרתו של משה על דיבור ששמעו כו־לם יחד מפי הקב"ה, והציווי על מלא־כת המשכן הוא מה ששמע משה לבד מפי הקב"ה, והוא שציוותו לבנ"י — ולכן, להיותם מב' סוגים חילקם לב' אמירות.

ועפ"י הנ"ל מובן למה הקדים משה ציווי ואזהרת שבת לציווי מלאכת ה־משכן (הגם שהציווי על שבת הוא פרט באופן מלאכת המשכן) כי

[נוסף על שזהו הסדר איך ששמעו הציווים מפי הקב"ה (דהרי זהו הציווי על שבת ששמעו כבר בעשה"ד כנ"ל)]

עי"ז רמז על המעלה והחשיבות המיוחדת בשבת שהוא קדום (במעלה) לציווי מלאכת המשכן [29], ומטעם חשי־בותו המעולה אינו נדחה מפני מלא־כת המשכן.

ד. ההוראה מכ"ז בעבודת האדם:

---

26) ראה ספורנו (תשא לא, יד): ראוי שלא תדחה השבת מפני מלאכת המשכן, כי קדש היא לכם במ"ע, מחללי' מות יומת במל"ת, ואין ראוי לדחות עשה ול"ת . . כדי לקיים עשה של מלאכת המשכן. וראה רא"ם, גו"א וכלי יקר כאן (וראה ג"כ תו"ש כאן אות ח).

27) תרומה כה, ח.

28) וי"ל שזה מודגש גם במה שאמר משה כשמסר הציווי דמלאכת המשכן: "זה הדבר אשר צוה ה' לאמר" — דלכאורה פשיטא דהקב"ה ציוהו ע"מ למוסרו לבנ"י ("לאמר") — כי בזה מודגש דמחולק הוא מהציווי שקדמו: ציווי מלאכת המשכן לא שמעו בנ"י מפי הקב"ה (כ"א "לאמר — לי לאמר לכם"), משא"כ הציווי דשבת, כבפנים.

אבל אי"ז מספיק, שהרי ידוע (ומובן) הוא שהציווי דמלאכת המשכן לא שמעו בנ"י מהקב"ה אלא ממשה, ואין צורך להו־סיף תיבת "לאמר" (דמיותרת היא) בשביל זה לחוד.

ועוד ועיקר: עדיין לא יתורץ מ"ש "זה הדבר אשר צוה ה' לאמר" — דמשמע דרק ציווי זה הי' "אשר צוה ה' לאמר" (ודוחק לפרש דבא לשלול רק הציווי דש־בת הנאמר לפנ"ז).

ועכצ"ל כמשנ"ת בלקו"ש ח"ו שם דה־כוונה (העיקרית) היא שציווי דמשכן נאמר למשה רק בכדי "לאמר לכם" (כנ"ל הערות 7, 8).

29) וי"ל שזהו דיוק לשון רש"י "הק־דים כו'" — להורות ולהדגיש הקדימה במעלה, כבפנים. וראה לעיל הערה 11.

עם היות דציווי ואזהרת איסור מלאכה בשבת כאן הוא רק פרט בה־ציווי דמלאכת המשכן („לומר שאינו דוחה את השבת"), בכ"ז עשאו משה ענין עיקרי בפ"ע והזהירם באמירה מיוחדת בפ"ע; ומש"ז חזר על ה־אזהרה שבעשה"ד בה נצטוו מפי הקב"ה על עצם ענין שמירת שבת (ולא כהציווי דפ' תשא שבו נאמר הציווי רק בקשר למלאכת המשכן).

ויתירה מזו: משמעות הכתוב „ויק־הל משה וגו' ששת ימים גו'" ורק אח"כ „ויאמר משה גו' קחו מאתכם גו' " משמע[30] שהקהלת כל עדת בנ"י היתה בעיקר בשביל אזהרת שבת,

ורק אח"כ אמר להם ג"כ ציווי מלאכת המשכן שעי"ז יהי' „ושכנתי בתוכם" — שתשרה שכינה ביניהם.

ומזה הוראה באופן וגודל הענין ד־„לאפרושי מאיסורא"[31]:

גם כאשר הוא עסוק בענינים הכי נעלים, ועד — בענין הכי עיקרי ד־השראת השכינה (שזהו"ע בנין המש־כן), הנה בשעת מעשה — ועוד קודם לזה, צריך לדעת וליזהר עד קצה האחרון ממעשה האסור, אף שע"י מע־שה זה (לולא האיסור שבזה) אפשר שתוקדם השראת השכינה אצלו.

(משיחת ש"פ ויקהל תשל"ג)

30) ולהעיר מלשון הילי"ש (ריש פר־שתנו): „מתחלת התורה ועד סופה אין בה פרשה שנא' בראשה ויקהל אלא זאת בלבד אמר הקב"ה עשה לך קהלות גדולות ודרוש לפניהם ברבים הלכות שבת".

31) וכמחז"ל (שבת מ, ב) לאפרושי מאיסורא שאני. ועיין שו"ע אדה"ז חאו"ח סו"ס פה „כמו להפריש".